

POPÜLER BİR MEKÂN OLARAK 1980'LERDE TÜRKİYE'DE TAVERNA*

Gül AKTAŞ**

Türker TAYFUNDAĞI***

Özet

1980'li yıllar, siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlarda olduğu kadar kültürel alanda da kendine özgü karakteristik bir görünüm sergilemektedir. O dönemin siyasal, sosyal ve kültürel konjonktüründen etkilenen müzik türleri dinleyici kitlesine bağlı olarak karma bir yapı sergilemektedir. Bu bağlamda dönemin müzik piyasasında hâkim olan müzik türleri ile sanatçılar göz önüne alındığında ve söz konusu döneme ait gazete arşivleri incelendiğinde, toplumun görece geniş bir kesimi tarafından arabesk ve taverna müziğine ilginin olduğu görülmektedir. Her ne kadar arabesk ve taverna, zaman zaman dönemin gazetelerinde birlikte ele alınsa da, iki müzik türünün bir takım farklılıklar sergiledikleri söylenebilir. Müzikal altyapıları ve şarkı sözleri bir yana bırakılırsa, arabesk ve tavernanın en belirgin farklılıkları; sanatçılar, performansların icra edildiği mekânlar ve izleyici-dinleyici kitleleri olarak ifade edilebilir. Bu anlamda tavernalar, özellikle söz konusu dönemdeki popüler konumu ve bu mekânlara rağbet gösteren izleyicileri bakımından farklı bir noktada durmaktadır. Bu çalışmada, tavernaların 1980'li yıllardaki ayırt edici özellikleriyle birlikte bir sosyolojik araştırma nesnesi olarak popüler bir müzik türü olmasında baş aktör olan dinleyici kitlesinin eğilimleri de analize tabi tutulacaktır. Bu açıdan yaklaşıldığında özellikle taverna izleyicilerinin, farklılaştırıcı ve ayırt edici bir pratik olarak tavernalara katılımını belirleyen sosyo-kültürel iklim de yine araştırma nesnesi olarak ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Taverna, müzik, mekân, tüketim.

* Bu çalışma, "1980'ler Türkiye'sinden Bir Popüler Kültür Ögesi: Taverna Müziğini Sosyolojik Perspektifle Yeniden Okumak"(Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, 2017) isimli Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

İletişim: gaktas@pau.edu.tr

*** Yüksek Lisans Mezunu, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, Sosyoloji Anabilim Dalı.

İletişim: turker@pau.edu.tr

TAVERN IN TURKEY IN THE 1980'S AS A POPULAR PLACE

Abstract

The 1980s is a distinct era in terms of cultural, political, and socio-economic phenomena. Musical genres, which were influenced by the political, social, and cultural ideals of the time, also exhibited mixed compositions depending on the listeners. In this context, considering the dominant musical genres of the age and their performers as well as analyzing newspaper archives of the concerned period, we can see that many people have shown an interest in taverns and arabesque music during that time. Although taverns and arabesque music were discussed jointly in the newspapers, it is possible to track certain differences. Apart from musical substructures and lyrical styles, the most obvious differences between arabesque music and tavern can be found in terms of the singers, the places where performances are revealed, and the audiences/listeners. In this sense, taverns occupy a distinct role in terms of their popular position in that era and the audiences who patronized such places. In this paper, we consider taverns as a sociological research object and analyze its distinctive features in the 1980s. We achieve this by examining the listeners' leading role in the ascension of taverns as a popular musical genre. In this aspect, the socio-cultural climate, which determines the attendance of tavern audiences as a differentiating and distinguishing practice, is also discussed in this paper.

Keywords: *Tavern, Music, Space, Consumption.*

Giriş

1980'li yıllar, Türkiye'de pek çok bakımdan kendine özgü karakteristik nitelik taşımaktadır. Bir bütün olarak bakıldığında; siyasal istikrarsızlık, şiddet ve kaos ortamı ile birlikte ekonomik sıkıntılar, 1970'li yılların özellikle ikinci yarısının belirleyici unsurları olarak ön plana çıkmaktadır. 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askeri müdahale ise, sokaklara yansıyan şiddet ve çatışma ortamını sona erdirmekle birlikte, üç yıl sürecek olan otoriter bir askeri yönetimin başlangıcı olmuştur. 1983 yılında sivil yönetime yeniden geçiş amacıyla gerçekleştirilen genel seçimler sonrasında yönetimi devralan siyasal iktidarla birlikte ise, etkileri günümüzde de çeşitli tartışmalara konu olmaya devam eden liberal politikaların uygulandığı bir süreç başlamıştır. Kısaca özetlenen tüm bu olaylar, bu çalışmanın konusunu oluşturan taverna müziğinin içinde beslendiği kültürel, siyasal ve sosyal dokuyu etnografik bir analizle irdelemeyi gerekli kılmaktadır.

Tarihsel ve toplumsal zeminde baktığımızda 80’li yıllar önemli sosyal ve kültürel değişimlerin de yaşandığı çok katmanlı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir dönemde müzik piyasası bu değişimlerden ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Müzik türlerinden biri olan arabesk, 1980 Türkiye’inde müzik piyasasına hâkim olan önemli popüler kültür ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yapılmış pek çok akademik çalışma da bunun bir göstergesi olarak okunabilir. Fakat neredeyse arabesk kadar söz konusu dönemde popüler bir diğer müzik türü olan taverna, araştırma konuları içinde daha sınırlı kalmıştır. Oysaki tavernanın, hem kaset satış rakamlarına yansıyan genel müzik piyasası içindeki konumu itibarıyla, hem de bir eğlence mekânı olarak söz konusu dönemde farklı bir sosyal ilişkiler ağı oluşturması açısından gördüğü rağbet dikkat çekici bir noktada bulunmaktadır.

1980’li yılların önemli müzik türlerinden olan arabesk müziğin akademik çalışmalara daha geniş kapsamlı yansımalarının altında modernleşmenin mekânı olan kentlerin arabeskin yaşaması ve yetişmesi için uygun yaşam alanlarını oluşturması gelir. Çünkü kırdan kente yapılan göçler, kentin sorunlarına uyum sağlamak isteyen bireyler açısından kültürel yabancılaşma, gündelik yaşama uyum sağlama, kendini ifade edebilme kanallarını farklı açılardan etkilemiştir. Kent hem bireyin ait olduğu hem de bilmediğimiz bir kültürel yapıyı içinde barındırması sebebiyle fazla tanınmayan farklı bir kültürel oluşumu izleme olanağı sağlamıştır. Kent yaşamındaki her şeyin iç içe geçmiş ve dışarıdan bakıldığında çelişkili görünen hali kentli yoksulların farklı ruh hallerine girmelerini sağlamıştır. Bu açıdan yaklaştığımızda arabesk sadece müziksel formdan öte bir “yaşam biçimi” ve dünyayı anlamlandırma tarzı oluşturduğu için kente göç etmiş olanların kendilerini kültürel olarak ifade ettikleri kültürel durumun işareti haline gelmiştir (Işık ve Erol 2002:34-96).

Buna karşın toplumun farklı bir kesimi (ki bu kentin orta ve üst sosyo-ekonomik kesimdeki bireylerini içine alır) varlığını müzik piyasasında belirli bir dönem sürdüren ve günümüzde etkisini görece yitiren taverna gibi eğlenceli ritim ve sözlerin ön planda olduğu müzik türüyle kendine sosyal ilişki ve aidiyet alanı oluşturmuştur. Belirli bir dönem popülaritesini sürdüren tavernanın kent yaşamında neden ve nasıl bir ivme kazandığına ilerleyen bölümlerde değinilmiştir. Burada dikkat çekmemiz gereken önemli bir nokta, tavernanın arabesk kadar uzun soluklu olmaması; arabesk müziğin “kente özgü kültürel bir kimliği temsil etmesi” (Işık ve Erol 2002:34) ile

açıklanabileceği gibi, tavernanın kendisini var eden, tüketen ve sürdüren sosyal sınıfın ve tarihsel sürecin geçirdiği değişim ve dönüşümüyle de ilgilidir.

Bu çalışma, 1980'li yıllarda popüler müzik türlerinden biri olan tavernanın, mekân-izleyici boyutundan taşıdığı kendine özgü karakteristik özelliğini Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ve siyasal bağlamla ilişkilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda taverna müziğinin, tarihsel ve sosyal koşullar içinde özellikle mekân bağlamında toplumsal bir sınıflandırma ve farklılaştırma pratiğine karşılık gelip gelmediği, kültür üretim mekanizmalarından biri olan müziğin eğlendirme fonksiyonunun dışında toplumsal bütünleşme ve sosyal ilişki ağlarının kurulmasında ne derece etkili olduğu sorusuna yanıt bulmayı amaçlamaktadır.

1. 1980'li Yıllar ve Türkiye

Durkheim, “bir sosyal olgunun nedenini belirleyebilmek için kendisinden önceki olgular arasında bir sorgulama-araştırma yapmamız gerekiyor” der (Durkheim 1964:110). Dolayısıyla sosyolojik bir bakış açısıyla herhangi bir araştırma nesnesi ya da olgu ele alınırken, söz konusu olgunun ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal koşulların da analize dâhil edilmesi, daha nesnel bir sonuca ulaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu noktadan hareketle, taverna kültürünün kendine özgü nitelikleri ortaya konulmadan önce 1980'li yılların genel toplumsal ve siyasal atmosferinin resmedilmesi konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Karpat, özellikle 1978 ve 1979'un sert geçen kışında ülkenin yakıt sıkıntısıyla karşı karşıya kaldığını, okulların kapatıldığını, hastanelerin ısıtılamadığını ve ekonominin hızla çöktüğünü belirtmektedir. Ayrıca siyasal cinayetler ve banka soygunları artmış, yaygın terör eylemleri Türkiye'yi güvensiz bir ülke haline getirmişti. Polis, okullar, daireler, hatta iş yerleri sağ-sol, bazen dinci-laik olarak ikiye bölünüyordu (Karpat, 2014: 208). 1980 yazında Karpat'ın ifadesiyle tam bir cehenneme dönen ve siyasal cinayetlerin tırmanışa geçtiği Türkiye'de, günde 20-25 kişi siyasal nedenlerle öldürülmekteydi. Ayrıca çeşitli etnik ve dini gruplar da birbirleriyle çatışmaya başlamışlardı. Tüm bunların sonucunda da ordu 12 Eylül 1980 tarihinde müdahale ederek hükümeti devirmişti (Karpat, 2014: 209).

Askeri müdahale sonucunda yönetim Milli Güvenlik Konseyi'ne geçmiş, parlamento ve hükümet feshedilmiş, milletvekili dokunulmazlıkları kaldırılmıştı (Karpaz, 2014: 212). Sıkıyönetimle birlikte ise Kızılay ve Türk Hava Kurumu gibi birkaç dernek dışında dernek faaliyetleri durdurulmuş ve grev ve lokavtlar da ertelenmişti. Yasama ve yürütme yetkilerini de Milli Güvenlik Konseyi üzerine almıştı. 12 Haziran 1981'de siyasi partiler kapatılırken, eski siyasetçilerin ülkenin siyasi ve hukuki geçmişi ve geleceği hakkında sözlü ve yazılı demeç vermeleri ve makale yazmaları da yasaklanmıştı (Karpaz, 2014: 213).

Bu aşamaya kadar kısaca yer verilen tüm bu olaylar, kapsam ve boyutları düşünülduğünde, toplumun bütününe etkileyen bir travma nedeni olarak ele alınabilir. Zira Krystal, doğal afetler, kazalar, savaş, politik, etnik, dini ya da cinsiyet temelli zulüm ve şiddet olayları gibi toplumsal travmaların, sadece travmayı yaşayan bireyleri değil, bu duruma doğrudan ya da dolaylı biçimde tanık olan tüm toplum kesimlerini etkileyebilecek nitelikte olduğunu söylemektedir (Çopur ve Gencer, 2015: 1). Özellikle süregelen travmatik bir durum mevcutsa (tekrarlayan afetler, savaş, terör, politik ayrımcılık, vb.), yani yaşamsal ya da ruhsal bütünlüğe yönelik tehdit son bulmuyorsa, hem travmadan doğrudan etkilenenlerde hem de toplumsal zeminde, onarılması çok daha güç yaralar açılabilir (Çopur ve Gencer, 2015: 1-2). Bu sebeple 1980'li yıllarda Türkiye'de yaşanan tüm bu olayların, bireysel ve toplumsal düzlemde neden olacağı etkileri de göz önüne almak anlamlı olacaktır.

6 Kasım 1983'te gerçekleşen genel seçimde, Turgut Özal'ın lideri olduğu Anavatan Partisi birinci parti olarak 211 milletvekili çıkarmıştır (Karpaz, 2014: 216). Söz konusu seçimden itibaren, Türkiye yeniden sivil yönetimin idaresine geçmiştir. Özal'ın siyasal yaklaşımının temelini liberalleşme politikalarının oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Özal, liberalizasyon politikaları doğrultusunda devletin ekonomide düzenleyici bir aktör olmaktan çok yol gösterici olması, devlet yerine bireyin müteşebbis olması gerektiğini savunmaktadır (Uluç, 2014: 136). Özal'ın düşüncelerini Oral ve Erdoğan da benzer biçimde aktarmaktadırlar. Onlara göre girişim özgürlüğü, Özal'ın liberalizasyon politikasının vazgeçilmez koşulunu oluşturmaktadır. Rekabete dayalı serbest pazar ekonomisi, ancak girişim özgürlüğü ile mümkün olabilir. Bunun için de devletin piyasadan çekilmesi ve yerini özel sektöre bırakması gerekmektedir (Oral ve Erdoğan, 2014: 42). Bu çalışmanın konusu gereği oldukça kısa yer verilen dönemin siyasal

iktidarının liberal yaklaşımı, kuşkusuz daha geniş bir kapsama sahiptir. Ancak uygulanan söz konusu politikaların doğrudan bazı toplumsal sonuçları da çeşitli biçimlerde dile getirilmiştir. Örneğin Vergin, bu dönem uygulanan politikaların bir sonucu olarak ve küresel gelişmelerin de etkisi ile 1970'li yıllardan itibaren iktisaden egemen bir sınıf olmakla birlikte, ekonomik gücü oranında kültürel ve siyasi bir üstünlüğe sahip olamayan Türk burjuvazisinin, 1980 sonrasında kültürel ve siyasi üstünlüğü de ele geçirmeye başlamasının, bir başka ifade ile hegemonik bir güç olmanın zeminini kazandığını ifade etmektedir (Uluç, 2014: 126).

Dolayısıyla toplum, birbirinden oldukça farklı etkilere sahip, fakat birbirini sırasıyla takip eden üç farklı süreci görece kısa bir zaman diliminde deneyimlemek zorunda kalmıştır. Bunların ilki, 1980 askeri müdahalesi öncesinde yaşanan ve sokaklara hâkim olan şiddet ortamı, ikincisi üç yıl süren askeri idare süreci ve sonuncusu da iktidarı devralan ve temel politikası liberalleşme olan siyasi iktidarın yönetimi sürecidir. Bunların tümü, etkileri bakımından taverna müziği izleyici kitlesinin oluşumuna görece zemin sağlayan süreç ve mekanizmalar olarak değerlendirilebilir. İlk iki süreç, daha önce değinildiği gibi bir toplumsal travma nedeni olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla şiddetin son bulması ve yeniden sivil yönetime geçişle birlikte normalleşme sürecine giren toplumun bir kesiminin; söz konusu travmanın etkilerinden uzaklaşmak amacıyla görece eğlenceli bir müzik türü olan tavernaya yöneldiği değerlendirilmesini yapmak mümkün olabilir.

1983 yılındaki genel seçimle birlikte yönetime geçen siyasi iktidarın genel anlamdaki liberal politikalarını üçüncü bir süreç ve mekanizma olarak değerlendirmek mümkündür. Zira uygulanan söz konusu politikaların, Türk burjuvazisinin konumunu güçlendiren etkilerine atıfta bulunan değerlendirmelere daha önce yer verilmişti. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında belirtildiği gibi, tavernanın müzik piyasasında toplumun geniş kesiminde gördüğü talep bir yana bırakılırsa, eğlence mekânı olarak tavernaların müşteri kesiminin, belirli bir seviyenin üzerinde sosyo-ekonomik güce sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede kimi çevreler tarafından, söz konusu dönemde uygulanan liberal politikaların etkisiyle güç kazandığı iddia edilen ve burjuva olarak ifade edilen sınıfın üyelerinin bir bölümünün, tavernaların müşteri kesiminin belli bir bölümünü oluşturduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Ancak belirtmelidir ki gerek toplumu içine alan şiddet ortamı ve sonrasında gelen askeri yönetimin bireysel ve toplumsal düzlemdeki etkileri; gerekse dönemin

siyasal iktidarının uyguladığı liberal politikalar ve bunların doğurduğu sonuçlar, bu çalışmanın sorunsalı temelinde doğrudan bir neden-sonuç kapsamında ortaya konulmamıştır. Zira böyle bir tespit indirgemeci bir nitelik taşımasının yanı sıra, daha fazla nicel veriye ihtiyaç duyacaktır. Söz konusu süreç ve mekanizmalar burada daha çok, bu araştırmaya konu olan kültürel olgunun izleyici kitlesinin oluşumunda sahip oldukları nispeten kolaylaştırıcı veya zemin sağlayıcı etkileri bakımından ele alınmışlardır.

2.1980’li Yıllarda Türkiye’de Taverna Müziği

Bir müzikal ürün içinden çıktığı toplumsal yapının özelliklerini yansıtır. Bu bağlamda müzik toplumsal alanla ve anlamlarla iç içedir, özellikle kültürel anlam dünyasının anlaşılmasında önemli veriler verir. Kültürel dünyanın oluşması ise, toplumsal yapıya ve sosyo-ekonomik belirlemelere bağlıdır. Bu anlamda Türkiye’deki müziğin genel tarihi ve günümüze kadar geçirdiği evreleri toplumsal hayatın değişmesiyle ilişkilendirmek gerekir (Işık ve Erol 2002:53).

Bu çerçevede çalışma, tavernayı esas olarak 1980’li yıllarda izleyici kitlesi ile birlikte bir mekân olarak karakterize eden özellikleri analiz etmeyi amaçlamış olsa da genel itibarıyla söz konusu dönem kendi iç dinamikleriyle tavernanın bir müzik türü olarak oldukça popüler bir konuma taşınmasında etkili olmuştur. Dönemin yazılı basınında yer alan konuyla ilgili çeşitli haber metinleri ya da reklamlar incelendiğinde, bu durum açıkça görülmektedir.

Taverna müziği söz konusu olduğunda, 1980’li yıllarda ön plana çıkan ve günümüzde de hatırlanan isimlerin Arif Susam, Ümit Besen, Cengiz Kurtoğlu ve Nejat Alp olduğu ifade edilebilir. Bu ünlü isimlerin taverنالarda sahne almalarının yanı sıra; konser, tek kanallı dönemde TRT’de özellikle yılbaşı akşamları yayınlanan eğlence programları ve film gibi farklı zeminlerde de izleyicileriyle buluştukları görülmektedir. Yine aynı sanatçılarla ilgili çeşitli içeriklere, söz konusu dönemde yayınlanan haftalık ya da aylık müzik magazin dergilerinde de yer verilmiştir. Bu bağlamda tavernanın arabesk müzikle birlikte müzik piyasasındaki konumunun, bazen televizyonda yayınlanan programlarda da tartışıldığı, yine o dönem bir gazetede televizyon içeriklerine ayrılan köşede görülmektedir. Program tanıtım içeriğinde, TRT İstanbul Televizyonu tarafından hazırlanan “Türkiye’de Müzik” adlı programda, Türkiye’deki müzik türlerinin ve çeşitlerinin fazlalığının nedenlerinin, arabesk

ve taverna gibi müzik türlerinin doğuş nedenlerinin ve etkilerinin tartışılacağı bilgisi yer almaktaydı.¹ Yayından sonraki içeriğine ulaşılammakla birlikte söz konusu programın, arabesk ve taverna müziğinin o dönemki tartışılmaya değer yaygınlıklarına işaret etmesi bakımından anlamlı olduğu değerlendirilebilir.

Taverna ve arabesk müziklerinin, 1980'li yıllarda Türkiye'deki müzik piyasasına hâkim olan konumlarına işaret eden en belirgin verilerden biri olarak kaset satış rakamlarına da bakmak gerekir. Örneğin 1987 yılında Polis Radyosu'na ilişkin bir gazetede yer alan haberde aktarılan kaset satış rakamları dönemin müzik bağlamına ilişkin anlamlı bir niteliğe sahiptir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, TRT'nin yılbaşı akşamları için hazırladığı özel eğlence programları haricinde, arabesk ve taverna gibi müzik türlerine kısıtlı bir biçimde yer verdiği ve mesafeli bir duruş sergilediği söylenebilir. Polis Radyosu ise dinleyici istekleri temelinde, müzik türleri anlamında daha geniş bir içeriğe sahip yayın politikası izlemiştir. Söz konusu haberde yer alan kaset listesinde 210.000 adetlik satış rakamıyla İbrahim Tatlıses'in ilk sırada olduğu görülmektedir. Taverna müziğinin tanınan ismi Ümit Besen ise listede 150.000 adetlik satış rakamıyla yer almaktadır.² Aynı yıl gazetede yer alan bir başka kaset satış listesi ise arabesk ve taverna müziklerinin başat konumlarını daha dikkat çekici bir biçimde gözler önüne sermektedir. Haber aslında temel olarak, İbrahim Tatlıses'in bir buçuk ay gibi bir süre içerisinde bir milyon adetlik satışa ulaşan kasetinin sergilediği rekordun söz etmektedir. Ancak bu noktada, listede İbrahim Tatlıses'i takip eden isimlerin de bu çalışma bakımından dikkat çekici bir niteliğe sahip olduğu ifade edilebilir. Tüdaya ve Bergen gibi dönemin arabesk müziğinin ünlü isimlerinin 900.000'er adet satış rakamıyla listede yer aldıkları görülmektedir. Küçük Emrah ve Küçük Ceylan isimleriyle bilinen şarkıcıların da 700.000'er adet satış rakamlarına ulaştıkları, aynı listede tespit edilmiştir. Yine taverna müziğinin temsilcisi Ümit Besen de biri stüdyo diğeri konser kaydı olmak üzere iki kasetiyle de listede yer almaktadır. Bu kasetlerden biri 500.000, diğeri ise 200.000 adetlik satış rakamına ulaşmıştır.³ 1988 yılı Ağustos ayında yayınlanan bir gazete haberinde de İbrahim Tatlıses'in 500.000 adetlik satış rakamına ulaşan kasetiyle birlikte bir başka listenin en üst sırasında olduğu görülmektedir. Listedeki Orhan Gencebay 200.000 adetlik satışla yer alırken,

¹ 17 Ekim 1984 tarihli Renk adlı gazete ekinde yer alan "Türkiye'de Müzik" başlıklı haber.

² 3 Haziran 1987 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Polis Radyosu Şöhret Yaratıyor" başlıklı haber.

³ 17 Eylül 1987 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Allah Allah Bir Milyon Sattı" başlıklı haber.

taverna müziğinin temsilcileri Cengiz Kurtoğlu'nun 180.000, Nejat Alp'in ise 150.000 adetlik satış rakamlarına ulaştıkları bilgisi yer almaktadır.⁴

Satış rakamlarına yer verilmeyen, ancak "En Çok Satan LP ve Kasetler" başlığıyla Haziran 1986 tarihli gazetede yer alan bir başka listede, taverna müziğinin bilinen isimlerinden Cengiz Kurtoğlu, Nejat Alp de yer almaktadır.⁵ Benzer bir liste aynı yılın Ağustos ayında da yayınlanmış; bu defa taverna şarkıcıları Ümit Besen, Atilla Kaya ve Nejat Alp de listede diğer müzik türleri ve müzisyenlerle birlikte yer bulmuşlardır.⁶

Taverna müziğinin dönemin müzikal atmosferinde işgal ettiği konum, farklı zeminlere ilişkin örneklerle desteklenebilir. Taverna sanatçılarının haftalık dergilere konu olan söyleşileri, çeşitli etkinlikler kapsamında sahne aldıkları halk konserleri, rol aldıkları video filmler, bunlar arasında sayılabilir. Ancak yukarıda yer verilen kaset satış rakamlarıyla birlikte bunların ele alınmasının anlamlı olacağı değerlendirilmiştir. Tüm bunların ortaya koyduğu manzara, en genel anlamıyla taverna müziğinin arabeskle birlikte 1980'li yılların Türkiye'deki müzik piyasasına olan hâkimiyetini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla taverna mekânları üzerine bir analiz gerçekleştirilmeden önce tavernanın söz konusu dönemdeki müzikal alan içerisindeki konumunun da ortaya konması, konuyu biraz daha anlaşılır kılacaktır. Eğlence mekânı olarak tavernalar da bu bağlamda değerlendirilebilir olmakla birlikte, üzerine ayrıca düşünmeyi değer kılacak farklı bir nitelik sergilemektedir.

3. Popüler Bir Mekân Olarak 1980'lerde Türkiye'de Taverna

Türkiye'de 1980'li yıllarda tavernanın popüler bir eğlence mekânı olma niteliğini dönemin çeşitli gazete haberleri ile ulaşılabilen kaset kayıtları ve video kliplerine bakarak analiz etmek mümkündür. Taverna mekânı ve izleyici kitlesi, bu çalışmada farklılaştırıcı ve ayırt edici bir pratiğe işaret etmeleri açısından da analiz nesnesi olarak seçilmişlerdir. Bu durum tüketim kavramının, nesnel işlevinin yanında sınıflandırıcı bir anlama sahip olmasıyla eşdeğer ya da benzer bir görünüm sergilemektedir.

⁴ 8 Ağustos 1988 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "İbo'nun Rakibi Özgürlük ve Demokrasi" başlıklı haber.

⁵ 13 Haziran 1986 tarihli Milliyet Hafta gazetesinde yer alan "En Çok Satan LP ve Kasetler" başlıklı haber.

⁶ 22 Ağustos 1986 tarihli Milliyet Hafta gazetesinde yer alan "Sevilen Plak ve Kasetler" başlıklı haber.

Giddens, modernlik öncesi toplumlarda uzam ve yörenin yaygın olarak çakıştığını, çünkü insanların çoğu için toplumsal yaşamın uzamsal boyutlarının birçok açıdan mevcudiyetle, yani yerel etkinlikle belirlendiğini ifade etmektedir. Ona göre modernliğin ortaya çıkışı, uzamı, herhangi bir yüz yüze etkileşim durumundan konum olarak uzak, namevcut kişiler arasındaki ilişkileri geliştirerek, gitgide yöreden koparıp atar. Dolayısıyla Giddens'ın yaklaşımıyla mekânlar, oldukça uzak toplumsal etkilerden etkilenecek biçim kazanır. Mekânı yapılandıran yalnızca görünürde olup bitenler değildir; mekânın görünür biçimi, onun doğasını belirleyen uzaklaşmış ilişkileri örterek saklar (Giddens, 2012: 23).

Çalışmanın önceki kısımlarında, söz konusu dönemde toplumsal travmaya neden olabilecek tarihsel süreçlere ve sonrasında uygulanan liberal politikalara, tüm bu koşulların taverna izler kitlesinin oluşumundaki görece etkileri bakımından yer verilmişti. Bu bağlamda Giddens'ın ortaya koyduğu düşünce temel alındığında tüm bu dönemsel koşulların, birey ve/veya grupların şiddet ortamı sonrası bir kaçış ve rahatlama ihtiyacına karşılık gelen taverna tercihlerinde belirleyici etkenlerden biri olduğunu söylemek mümkün olabilir. Aynı zamanda söz konusu dönemde yönetimi elinde bulunduran siyasal iktidarın uyguladığı liberal politikalarla birlikte etkinliğini artıran burjuva sınıfına mensup bireylerin bir bölümünün de dönemin popüler eğlence mekânlarından biri olan tavernalara yönelimleri bu bakımdan ele alınabilir. Her iki süreç ve mekanizmanın, aynı zamanda Giddens'ın ifade ettiği ve mekândaki anlık iletişimden bağımsız olan uzaklaşmış toplumsal ilişkileri ifade ettiğini söylemek de çalışmanın bu aşamasında anlamlı olacaktır. Bu noktada ifade edilmelidir ki kaçış ve rahatlama motivasyonuna karşılık gelen taverna müziği tercihi, hem genel müzik piyasası bakımından hem de taverna mekânların tercihi bakımından ifade edilebilir. Ancak belirli bir sosyo-ekonomik düzeyin üzerinde seyreden sosyal grup veya sınıfların taverna mekânlarına yönelimini daha çok, söz konusu dönemde uygulanan liberal politikalar ve buna uyum gösterme eğilimindeki genel toplumsal atmosferle ilişkilendirmek daha anlamlı olabilir.

Tavernalar bir mekân olarak analize dâhil edildiğinde, yukarıda değinilen ikinci süreç ve mekanizma daha ön plana çıkmaktadır. Zira dönemin siyasal ve toplumsal atmosferine paralel olarak güç kazanan, belirli bir sosyo-ekonomik konum işgal eden bir sosyal grup veya sınıftan bahsedebilmek mümkündür. Bu noktadan itibaren söz konusu grup veya sınıfın mekân pratiklerindeki

olası güdülerine ilişkin teorilerin ele alınması, konuyu daha anlaşılır hale getirecektir. Bu bağlamda Aytaç, kent insanının yaşamında onun aidiyet kurduğu, bağlandığı mekânların önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Ona göre bu mekânlar yoluyla kentli yurttaşlar hayata tutunup, aidiyet, bağlanma, kimlik, özdeşlik ilişkisi kurmaktadır. Kimi zaman zevk almak, eğlenmek, sosyal aidiyet kurmak için, kimi zaman da yaşamsal zorluklardan kaçmak adına bu mekânlarda bulunmaktadır (Aytaç, 2007: 203). Dolayısıyla bu düşünce temel alındığında, kentsel mekânların görünür işlevlerinin yanı sıra, katılım gösteren bireyler açısından farklı anlamlara sahip olabileceği gizil işlevleri de vardır. Aytaç'ın değindiği yaşamsal zorluklardan kaçmak adına bireylerin bu mekanlarda bulunabilecekleri ifadesi, daha önce söz edilen Türkiye'nin söz konusu dönemde içinde bulunduğu şiddet ve devamında gelen askeri yönetim sürecinin olası nedenlerini teşkil ettiği toplumsal travma tespitiyle de ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte taverna izleyicisi kentin belirli mekanlarında bir araya gelerek iş ve aile çevresi dışında farklı bir sosyal ilişkiler ağı oluşturma, koruma ve sürdürme noktasında farklı bir amacı da gerçekleştirmektedir.

Diğer yandan mekânların başka biçimlerde kendini gösteren işlevler de taşıdıkları söz konusu olmaktadır. Aytaç kentsel mekânların, sınıf, statü, ırk, etnisite, cinsiyet gibi sosyal belirleyicilere dair işaret ve semboller attediklerini söylemektedir. Ona göre müdavimler, sınıfsal, statüsel konumlarını yansıtabilmek ya da öykündükleri statülere yükselmek amacıyla ödünç semboller ve göstergeler toplamak için buralarda toplanmaktadır (Aytaç, 2007: 204). Ayrıca Aytaç, kamusal görünürlük peşinde olan kesimlerin, sınıf yükseltme gereksinimi duyan yeni orta sınıf üyelerinin ve üst sınıfa tırmanma arzusunda olanların, kendilerini artan bir ivmeyle kamusal mekânlara attıklarını ve sahiplik durumlarını sergileyebilecekleri platformlar aramaya yöneldiklerini belirtmektedir (Aytaç, 2007: 205). Bu noktada karşımıza mekânların taşıdıkları farklı bir anlam çıkmaktadır. Bu anlam, mekânların eğlence gereksinimine karşılık gelen nesnel işlevinden farklı bir nitelik taşımaktadır. Bu durumu, mekânların taşıdığı bir simge veya gösterge işlevi olarak nitelendirmek mümkündür. Söz konusu işlev kendisini, bir grup veya sınıfın statüsüne gönderme yapan bir pratik kapsamında göstermektedir. Zira Aytaç, benzer biçimde kentteki barlar, meyhaneler, eğlence yerleri gibi birbirinden farklı ve değişik türden mekânın, kentli küçük burjuvazinin sosyalleştiği, kültürlendiği ve toplumsal kimlik edindiği yerler olma özelliği gösterdiğini ifade etmektedir (Aytaç, 2007:

220). Dolayısıyla bu çalışmanın konusunu oluşturan tavernalar, müşteri kitlesiyle birlikte genel anlamda bu perspektiften analiz edilmiştir. Dönemin yukarıda yer verilen tarihsel ve sosyal koşullarıyla birlikte, tavernaların nesnel işlevleri dışında farklı bir anlama sahip oldukları da düşünülmektedir. Bu bağlamda Aytaç'ın, kentsel mekânların fiziksel oldukları kadar, sosyal ve kültürel yönden de bir derinliği temsil ettikleri yönündeki ifadesi, bu çalışma açısından anlamlı kuramsal düşüncelerden birini oluşturmaktadır (Aytaç, 2007: 222).

Bu noktadan itibaren yukarıdaki bilgilerin ışığında, 1980'li yıllarda Türkiye'de tavernaların toplumsal ve kültürel yaşamda sahip olduğu yer ortaya konulabilir. Tavernanın müzik piyasası bağlamında taşıdığı popülariteden bahsedilmiştir. Aynı popüler konumun taverna için, mekân bağlamında da geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu çalışmanın hazırlandığı dönem için, değişen toplumsal ve kültürel yaşamla birlikte aynı popüler konumdan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla önceki bölümde olduğu gibi bu bölümde de dönemin yazılı basın materyalinden yola çıkılarak tavernanın bir mekân olarak izleyici kitlesiyle birlikte analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Tavernanın bilinen isimleri dışında, udi sanatçı olarak bilinen, yer yer Türk Sanat Müziği türü veya bu tür kapsamında değerlendirilebilecek müzikler icra eden Coşkun Sabah'ın, sahne almak için tercih ettiği öncelikli mekânın taverna olduğunu belirten bir haber, söz konusu dönemde gazetede yer almıştır.⁷ Benzer biçimde Türkçe sözlü pop müzik veya Türkçe sözlü hafif müzik tarzında seslendirdiği şarkılarla bilinen Akrep Nalan da 1990 tarihli bir gazetede yer alan televizyon programı tanıtım metninde, "taverna ve gece kulüplerinin yıldızı" cümlesiyle nitelendirilmiştir.⁸ Dolayısıyla söz konusu gazete metinleri temel alındığında, tavernaların yalnızca taverna müziği icra eden sanatçıların sahne aldıkları eğlence mekânları olmadıkları görülmektedir. Diğer bir ifadeyle tavernalar, müzik ve eğlence hizmetinin sunulduğu ve farklı müzik türlerinin de içerisinde icra edildiği dönemin popüler eğlence mekânları olarak ifade edilebilir. Bu durum bazen kendine has karakteristik özellikler sergileyen farklı eğlence mekânları ve müzik türleri arasında geçişler biçiminde de kendini göstermiştir. Örneğin 1990 yılına ait bir gazetede yer alan haberde, medya şirketi çalışanlarının bir

⁷ 9 Ocak 1984 tarihli Renk adlı gazete ekinde yer alan "Taverna Gibisi Yok" başlıklı haber.

⁸ 2 Kasım 1990 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Orhan Boranlı Dakikalar" başlıklı haber.

gazinoda taverna müziği eşliğinde eğlendikleri bilgisine yer verilmiştir.⁹ Burada yine taverna mekânında icra edilmesi beklenen taverna müziğinin, gazinoda kendisine yer bulması gibi bir durum karşımıza çıkmaktadır.

Bu haber, taverna mekânlarının izleyici kitlesinin analizi için bir başlangıç noktası oluşturabilir. Medya şirketinde görev alan sekreterlerin taverna müziği eşliğindeki eğlencelerinden yola çıkarak, benzer kurum ya da şirketlerin çalışanları için düzenledikleri çeşitli etkinlik ve eğlence organizasyonlarında, tavernaların gazinolarla birlikte alternatif popüler eğlence mekânlarından oldukları düşünülebilir. Aynı kapsamda değerlendirilebilecek başka bir haberde, bir tiyatro oyununun 100. kez sahnelenmesi nedeniyle, kadroda yer alan oyuncu ve çalışanların kutlama amacıyla bir tavernada bir araya geldikleri yazılmıştır. Tiyatronun oyuncu kadrosunda yer alan Ercan Yazgan ve Cihat Tamer'in, aynı zamanda dönemin çok izlenen "Bizimkiler" dizisinin de oyuncularını oldukları, haber metninde ayrıca belirtilmektedir.¹⁰

Diğer yandan tavernaların, spor dünyasından da müşteri ve izleyicileri olduğu görülmektedir. Örneğin, futbol maçı öncesi moral depolamak isteyen futbolcuların, eşleriyle birlikte "lüks" bir tavernada eğlendikleri haberi, 1986 tarihli bir gazetede yer almaktadır.¹¹ Benzer biçimde 1987 tarihli gazete haberinde, başka bir futbol takımının oyuncularının, maç galibiyetini kutlamak amacıyla İstanbul Tarabya'da Cengiz Kurtoğlu'nun sahne aldığı bir tavernaya gittikleri yazılmıştır.¹² Futbol hakemlerinin de derneklerinin düzenledikleri özel bir gece için, Cengiz Kurtoğlu ve Coşkun Sabah gibi ünlü isimlerin sahne aldıkları tavernaları tercih ettikleri gözlemlenebilmektedir.¹³ 1988 yılındaki bir gazetede ise, dönemin ünlü ve başarılı isimlerinden Naim Süleymanoğlu, kaldığı otelin tavernasındaki eğlencesi ve muhabirlere verdiği röportaj ile haber metninde yer almaktadır.¹⁴

⁹ 25 Aralık 1990 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Sekreterler Yorgunluk Attı" başlıklı haber.

¹⁰ 25 Aralık 1990 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Dizinin Oyuncuları Felekten Bir Gece Çaldı" başlıklı haber.

¹¹ 19 Kasım 1986 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Sarıyer'e Fenerbahçe Morali" başlıklı haber.

¹² 23 Şubat 1987 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Fenerbahçe Galibiyeti Kutladı" başlıklı haber.

¹³ 30 Ekim 1987 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Hakemler Gecesi Sönük Geçti" başlıklı haber.

¹⁴ 2 Ekim 1988 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Şampiyonumuz Evlenmeyi Düşünmüyor" başlıklı haber.

Ortaya çıkan manzaraya genel olarak bakıldığında, tavernaların 1980'li yıllardan 1990'lı yılların başlangıcına değin, Türkiye'de müzik ve eğlence alanında oldukça popüler bir konumda olduğu ve çeşitli sosyo-ekonomik kesimlerden müşteri ve izleyici kitlesine sahip olduğu görülmektedir. Perspektif biraz daha daraltıldığında ise söz konusu izleyici kitlesinin görece belirli bir ekonomik seviyenin üzerinde seyrettiği ifade edilebilir. Bu aşamada söz konusu kesimin bir bölümü için; bir eğlence mekânı olarak taverna tercihlerinde, çalışmanın önceki kısımlarında değinildiği gibi dâhil oldukları toplumsal sınıf ve kimliklerine ilişkin bir gösterge arayışının belirleyici olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Bu noktada tıpkı mekân tercihlerinin farklılaştıran, ayrıştıran ama aynı zamanda bütünleştiren işlevleri gibi, kültürel tercihler ve müzik beğenilerinin de benzer işlevlerine değinmek anlamlı olacaktır.

Bourdieu'ya göre aktörlerin bu yönde özel bir çaba göstermesine gerek olmaksızın, kültürel pratikler ayırt edici veya seçkin olabilirler (Bourdieu, 2016: 12). Baudrillard ise, Fransa bağlamında yayınlanan çeşitli haftalık ansiklopediler, müzik ve sanat yapıtları ile kendi ifadesiyle “yükselmiş sınıfların” kültürel talebini karşılayan yayınları temel alarak, bunları tüketim kavramı içerisinde tartışmaya açar. Ona göre, tüm bunların tercihi, bir yükselme göstergesi ve statü arayışı da içermektedir. Dahası bu yapıt ve yayınların tüketimi, aynı zamanda bir katılma göstergesi, potansiyel toplumsala katılma göstergesi olarak da işlev görmektedir (Baudrillard, 2016: 132-133). Tüm bunlar bir arada düşünüldüğünde, belki de Bourdieu'nun şu ifadesi konuyu anlaşılır bir biçimde özetler niteliktedir: “Gerçekten de beğenilerimiz bizi ifade eder veya açığa vurur, yargılarımızdan, örneğin siyasal yargılarımızdan bile daha fazla biçimde” (Bourdieu, 2016: 187). Bu noktada her iki teorisyenin düşüncelerinin benzer bir duruma işaret ettiği söylenebilir. Daha önce ifade edilen, mekânların taşıdıkları sınıflandırıcı etkiye benzer biçimde, çeşitli kültürel ürünlerin tercihi ve genel anlamda beğeniler de sınıflandırıcı bir anlama sahip olabilirler. Her iki düşünce de Fransa bağlamından yola çıkılarak ortaya konulmuş olsa da, Türkiye'de 1980'li yıllarda taverna müziği ve taverna mekânlarına yönelimin açıklanmasında, kavramsal çıkış noktaları olarak yararlanılabilecekleri düşünülebilir.

Peki, mekânlar, kültürel yayınlar ve sanat ürünleri gibi müzik de farklılaştırıcı bir anlama, daha doğru bir ifadeyle sınıflandırıcı bir işleve sahip olabilir mi? Bourdieu'ya göre hiçbir şey, insanın ait olduğu sınıfı doğrulama noktasında, yani eksiksiz biçimde sınıflandırılması açısından, müzik beğenileri kadar

belirleyici değildir (Bourdieu, 2016: 185). Hatta Bourdieu, konserin büyük burjuva kutlamalarından biri haline gelmeye eğilimli olduğunu kavramak için, konsere gitmekten ya da soylu bir enstrümanı çalmaktan daha ayırt edici, daha sınıflayıcı, yani ait olunan toplumsal sınıfa ve sahip olunan tedrisi sermayeye daha sıkıca bağlı hiçbir şey olmadığını ifade etmektedir (Bourdieu, 2016: 186). Bu bağlamda Bourdieu, beğenilerin toplumsal koşullara göre çeşitlenmesi esas alındığında, bir kişinin ait olduğu sınıfa ya da klasmanın, tıpkı sevdiği aperiatifler gibi, tercih ettiği müziklerden şaşmaz biçimde anlaşılabilirliğini söylemektedir (Bourdieu, 2016: 188). Benzer biçimde Amerikalı sosyolog David Riesman'a göre de bir müzik parçasını tüketmek, dünyada var olmanın bir yoludur. Riesman, gerçek ya da hayali olsun bir topluluk söz konusu olduğunda, önemli olanın müziğin ortaklık ve topluluk hissi uyandırması olduğunu ifade etmektedir. Bu topluluk ve ortaklık, tüketim hareketi içinde yaratılır. Yani müzik dinlerken kimse yanımızda olmasa da aslında diğerlerinin hayali olarak bulunduğu bir bağlam vardır ve bu bağlam içinde diğerleri ile bağlantı kurmak için girişimde bulunulur (Storey, 2000: 122-123). Burada da Riesman'ın, Baudrillard'ın kültür ve sanat ürünlerinin tüketimi noktasında ifade ettiği gibi; müzik tüketiminin de bir toplumsala katılma göstergesi olarak rol oynadığını ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla hem Bourdieu hem de Riesman'ın düşüncelerinden yola çıkılacak olursa, müzik tercihlerinin de bir sınıflandırma ve farklılaştırma işlevine sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmaya konu olan dönemde yayınlanmış olan gazete metinlerinden yola çıkılarak, Türkiye'de 1980'li yıllarda taverna mekânlarını tercih eden izleyici kitlesinin profiline yönelik genel ipuçları ortaya konulmuştu. Söz konusu kesim, daha önce ifade edildiği gibi, genel özellikleri itibarıyla sosyo-ekonomik olarak belirli bir seviyenin üzerinde görülmektedir. 1989 yılının ilk günlerinde yayınlanan bir gazetede yer alan haberde, yılbaşı gecesi büyük otellerin eğlence salonlarını daha çok turistlerin doldurduğu, dar gelirli yurttaşların ise tek eğlencelerinin televizyon olduğu yazılıdır. Bunun yanında, fiyatların yüksek olması nedeniyle gazino, taverna türü eğlence yerlerinin fazla rağbet görmediği de belirtilmektedir.¹⁵ Dolayısıyla bu haberin, tavernaların hitap ettiği izleyici kitlesinin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin ipuçları verdiği düşünülebilir.

¹⁵ 2 Ocak 1989 tarihli Milliyet gazetesinde yer alan "Parası Olan Eğlendi" başlıklı haber.

Kültür ve sanat ürünlerinin, müziğin ve mekânların sınıflandırıcı işlevleri; yukarıda yer verilen, 1980'li yıllarda Türkiye'de taverna mekânlarını tercih eden müşteri kitlesi ile bir araya getirildiğinde, benzer bir sınıflandırma pratiğinden söz edilebilir. Bu durağan, sabit, belirli bir toplumsal sınıfa işaret etmekten ziyade, belirli bir sosyo-ekonomik düzeyde seyreden izleyici kitlesinin, dönemin popüler kültür ürünleri içerisinde yaptıkları tercihlerle ifadesini bulan, diğer gruplardan farklılaştırıcı ama aynı zamanda kendi içlerinde bütünleştirici bir pratik olarak okunabilir. Bu tespite yönelik ipuçları, bazen söz konusu dönemde piyasaya çıkan taverna müziği türündeki kasetlerde de yakalanabilir. Örneğin Arif Susam'ın, 1984 yapımı "Tavernada Yıldönümü" isimli kasetinde yer alan ilk şarkısını seslendirmeye başlarken, tanınmış müzik yapımcılarından Şahin Özer'in ismini anons ederek eşiyile birlikte dansa davet ettiği görülmektedir. Yine aynı kasetin devam eden şarkısında sanatçı bu defa da "*Derya Bisikletlerinin çok değerli sahibi Sayın Ziya Aslan Bey ve değerli eşi; sizleri de dansa bekliyorum*" şeklindeki ifadeyle birlikte şarkısını seslendirmeye başlamaktadır.¹⁶ Buradaki ifadeler, müşterinin, isminin yanında statüsüne işaret eden mesleki unvanına da yer verilmesi bakımından dikkat çekicidir. Bu anonslarla birlikte, izleyicinin statüsünün sergilenmesi yoluyla sınıflandırılması söz konusuysa, bir anlamda hitap ettiği müşteri kesimine işaret eden sanatçının da kendisini sınıflandırdığı bir pratikten söz edilebilir. Yine Arif Susam'ın 1989 yılında Londra'da verdiği konsere ilişkin görüntüler de taverna izleyicisinin yukarıda değinilen niteliklerine ilişkin görsel unsurlar sergilemektedir. 1980'li yılların moda anlayışını yansıtan görece şık kıyafetleriyle gözlemlenen izleyiciler, dönemin taverna eğlence anlayışını ortaya koymakla birlikte, bu çalışmanın konusu için anlamlı bir nitelik sergilemektedirler.¹⁷

Buradan hareketle, 1980'li yıllarda eğlence mekânı olarak diğer müzik türlerinin icra edildiği yerlere göre tavernalar bir takım toplumsal ilişkilerin yansımalarını bünyesinde taşıyan farklı bir görünüme sahiptir. Bireyin kentsel doku içindeki en önemli arayışlarından biri olan bir sosyal gruba ait olma ihtiyacı ve birebir iletişimin kurulduğu (gelen misafirleri isimlerini söyleyerek "onure etmek", uzun süredir görünmediklerini ifade ederek "önemsediklerini ve unutulmadıklarını hatırlatmak", müziği icara edenlerin birebir gelen misafirlerle ilgilenerek zaman zaman espiri yaparak "mütevazi

¹⁶ Arif Susam, Tavernada Yıldönümü (1984). <https://www.youtube.com/watch?v=GgAVI2bdf6w>

¹⁷ Arif Susam, Londra Konseri, 2. Bölüm (1989). <https://www.youtube.com/watch?v=JIIAj1b4LIM>

ve doğal ortam yaratmak” gündelik hayatın kuşku ve kaygılarından uzaklaştırmayı sağlayan önemli temalardır.

1980’li yıllarda Türkiye’de yayınlanan bazı gazetelerden elde edilen veriler ışığında genel anlamda tespit edilen taverna mekânlarının izleyici kitlesi ile kültür, sanat, müzik ürünlerinin ve mekânların taşıdıkları sınıflandırıcı anlam ve işlev bir araya getirildiğinde, karşımıza yine sınıflandırmaya işaret eden bir pratik çıkmaktadır. Bu noktadan yaklaştığımızda bir eğlence mekânı ve müzik türü olarak taverna tercihinin, dönemin popüler kültür seçenekleri arasından yapılan ve sadece bir beğeniyi ifade eden niteliği de göz ardı edilmemelidir. Çalışmanın temel tezi, ana hatlarıyla genel bir eğilimi ifade etmektedir ve göreceli bir nitelik taşımaktadır.

Sonuç

1970’li yılların sonunda etkisini artıran şiddet ortamı ve söz konusu şiddeti sonlandıran, ancak sivil parlamenter sistemi askıya alan ve otoriter bir nitelik sergileyen askeri yönetim süreci bir bütün olarak ele alındığında, toplumsal travma nedenleri olarak değerlendirilmişlerdir. Söz konusu travmanın sonraki yıllarda ortaya çıkacak kültürel tercihleri belirleyiciliği üzerinde durulmuştur. Askeri idare sonrası seçimle yönetimi devralan dönemin siyasal iktidarının uyguladığı liberalleşme temelli politikaların Türkiye’de toplumsal sınıfların yapısı üzerindeki olası etkileri temel alınarak, dolaylı da olsa yine kültürel yaşam üzerinde neden olabileceği sonuçlar önem arz etmektedir. Tüm bu süreçler, bir eğlence mekânı olarak tavernalara talep gösteren izleyici kitlesinin oluşumdaki görece etkileri ortaya koyması bakımından sosyolojik analize değer bulunmaktadır.

Kültür, sanat, müzik ürünlerinin ve mekânların, statüyü ifade eden sınıflandırıcı etkilerine ilişkin teoriler ile 1980’li yıllardaki taverna mekânının izleyici kitlesinin sosyo-ekonomik düzeyi bir arada düşünüldüğünde; söz konusu kitlenin sergilediği görece sınıflandırıcı bir pratikten söz edilebileceği görülmektedir.

Kentsel yerleşim açısından bireyleri zaman ve mekân boyutunda kimi zaman bir araya getiren kimi zaman da ayrıştıran bir takım dinamikler vardır. Bu dinamiklerden biri olan müzik türleri günümüzde sosyal medya

aracılığıyla daha geniş kitleler üzerinde etkili olurken, tarihsel akışta geçmiş dönemlere baktığımızda teknolojik donanımdan çok kentin dokusu ve kimliği ile şekillenmektedir. Bireylerin seçtiği eğlence mekânları ve eğlence biçimleri, bir arada olma beklentileri, değer paylaşımı mekânsal tercihleri de şekillendirmektedir. 1980'li yıllarda yaşanan bir takım siyasal, toplumsal ve kültürel dönüşümler kimi bireyleri daha çok gündelik yaşamın sorunları ve koşuşturmacası içine hapsederken kimi bireyleri de sorunlardan uzaklaştırma beklentisiyle farklı eğlence mekânlarına yönlendirmiştir. 1980'li yılların genel kültürel atmosferinde, izleyici kitlesi ne tür bir motivasyon temelinde seçimde bulunuyor olursa olsun, tavernanın hem bir müzik türü olarak müzik piyasasında hem de bir mekân olarak eğlence alanında, söz konusu dönemin popüler kültür tercihlerinden birini oluşturduğu görülmektedir.

Popüler kültür ürünlerinden biri olan müzik ve müzik tercihlerinin, toplumsal yapıyı analiz ederken kullanılacak önemli bir sosyal gösterge olması açısından sosyolojik bir değere sahip olduğu ve kültürel okuma yapmak için bir kaynak niteliği taşıdığı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Aytaç, Ömer (2007), “Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17/2, 199-226.

Baudrillard, Jean (2016), **Tüketim Toplumu**, Çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Bourdieu, Pierre (2016), **Sosyoloji Meseleleri**, Çev. Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Ash Sümer, Ankara, Heretik Basın Yayın.

Çopur Senem ve Gencer Dicle (2015), “Toplumsal Travma”, **PDB Kişisel Gelişim Yazıları**, Güz 2015.

Durkheim, Emile (1964), **The Rules of Sociological Method**, London, The Free Press of Glencoe, Collier-Macmillan Limited.

Giddens, Anthony (2012), **Modernliğin Sonuçları**, (Çev: Ersin Kuşdil), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Işık, Caner ve Erol, Nuran (2002), **Arabeskin Anlam Dünyası: Müslüm Gürses Örneği**, İstanbul, Bağlam Yayınları.

Karpat, Kemal (2014), **Kısa Türkiye Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları.

Oral Naciye, Erdoğan Selami (2014), “Turgut Özal Dönemi Türkiye’de Siyasal Liberalizm”, **Journal of Business Economics and Political Science**, Vol: 3, No: 6, 35-53.

Storey, John (2000), **Popüler Kültür Çalışmaları**, Çev. Koray Karaşahin, İstanbul, Babil Yayınları.

Tayfundağı, Türker (2017), “1980’ler Türkiye’sinden Bir Popüler Kültür Ögesi: Taverna Müziğini Sosyolojik Perspektifle Yeniden Okumak”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Uluç, Vahap (2014), “Liberal-Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal’ın Siyasi Düşüncesi”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:12, Sayı: 23, 107-140.

GAZETELER

“Taverna Gibisi Yok”, **Renk**, 9 Ocak 1984

“Türkiye’de Müzik”, **Renk**, 17 Ekim 1984.

“En Çok Satan LP ve Kasetler”, **Milliyet Hafta**, 13 Haziran 1986.

“Sevilen Plak ve Kasetler”, **Milliyet Hafta**, 22 Ağustos 1986.

- “Sarıyer’e Fenerbahçe Morali”, **Milliyet**, 19 Kasım 1986.
- “Fenerbahçe Galibiyeti Kutladı”, **Milliyet**, 23 Şubat 1987.
- “Polis Radyosu Şöhret Yaratıyor”, **Milliyet**, 3 Haziran 1987.
- “Allah Allah Bir Milyon Sattı”, **Milliyet**, 17 Eylül 1987.
- “Hakemler Gecesi Sönük Geçti”, **Milliyet**, 30 Ekim 1987.
- “İbo’nun Rakibi Özgürlük ve Demokrasi”, **Milliyet**, 8 Ağustos 1988.
- “Şampiyonumuz Evlenmeyi Düşünmüyor”, **Milliyet**, 2 Ekim 1988.
- “Parası Olan Eğlendi”, **Milliyet**, 2 Ocak 1989.
- “Orhan Boranlı Dakikalar”, **Milliyet**, 2 Kasım 1990.
- “Dizinin Oyuncuları Felekten Bir Gece Çaldı”, **Milliyet**, 25 Aralık 1990.
- “Sekreterler Yorgunluk Attı”, **Milliyet**, 25 Aralık 1990.

İNTERNET KAYNAKLARI

Arif Susam, Tavernada Yıldönümü Kaseti (1984).

<https://www.youtube.com/watch?v=GgAVI2bdf6w> , Erişim Tarihi: 17 Haziran 2016.

Arif Susam, Londra Konseri, 2. Bölüm (1989).

<https://www.youtube.com/watch?v=JlIAj1b4LIM>, Erişim Tarihi: 17 Haziran 2016.